

Ukrcaj na brodu »Knez«

Josip Splivalo, S. Francisco - Cal

XII OBičAN ŽIVOT NA BRODU

Povrativši se na moj stari brod »Knez« činilo mi se kao da sam došao svojoj kući; tako sam se bio obiknuo brodu i radu, a i kapetanu Mići. Čim sam završio prijavu dolaska kapetanu, otišao sam pod provu da smjestim robu i uredim krevet. Ali tu sam doživio prvo razočaranje. Na brodu sam bio ostavio moj rođeni štramac i nadao sam se, naravno, da ću ga na istome mjestu naći. Ali mog štramaca nije bilo! Nostroma, koji je pod provom već spavao, zapitam za štramac, ali mi jedva odgovori da on spava na tom tobože mojem štramcu, jer da štramac pripada brodu! Ja sam se malo uzrujao i naglasio da ako mi ne dade moj štramac, da ću se tužiti kapetanu. Noštro mo mi izvali kronicu rječetina i okrene se na drugu stranu, da nastavi ugodno spavati i hrkati. Pri tome mi je još uspio

reći da još nisam ni nogu stavio na brod, a da već hoću noštro mu zapovijedati, da će me on u jutro usvijestiti, da njega nije strah od kapetana i tako dalje. Budući da je već bilo kasno u noći i da je vrijeme bilo blago, ja sam se zavukao u krevet i zamotao u pokrivače, koje sam sobom donio; nisam se više htio karati sa svemoćnim noštro mom. Ujutro kad sam odnio kavu kapetanu Mići, potužio sam mu se u pogledu tog mog štramca. On mi odgovori neka se ne brinem, da će on to urediti, kao što je i bilo; dojučer u noći ja sam spavao na svom obiteljskom štramcu, a noštro mo bome na golim daskama. Nema veće radosti nego dobiti borbu kad čovjek ima pravo.

Ujutro rano došli su na brod ložač i jedan mornar. Kad sam ove ljude vidio, odmah sam osjetio samoću, jer to nisu bili moji stari suseljani s kojima sam prije bio ukrcaj na »Knezu«. Ta dvojica nijesu na brodu imali

ništa robe, a maldane bi cijelu noć proveli van broda. Rado sam se sjetio Luke Lupisa i noštroma Vicelića iz Nakovane. Luka Lupis je bio za mazgama. Vicelić se nije mogao povratiti na »Kneza« jer je bio izgubio svoj rad na brodu radi toga što je nazvao jednog od braće Ivanišević da je vlah. To se je zbio još prije nego je »Knez« bio privezan. Na Vicelićevo mjesto došao je njegov sin Marko koji je već bio proveo nekoliko godina u tuđem svijetu. Marko je bio slabo vješt radu na brodu, ali mu je Luka Lupis uvijek bio pri ruci u svemu. Kad bi kapetan Miće pitao Marka, da li zna bojadisati brod, sastaviti ili splesti konope i slično, Marko bi mu uvijek odgovorio »ja mislim«. Taj odgovor nije dobro zvonio u ušima kapetana Miće i on bi uvijek nadodao: »Ako ne znaš, Luka će ti pokazati«. Luka i ja smo bili dobri prijatelji još od mog ukrcanja u Trstu, kad mi je u svemu pomogao i uvijek smo se bratski družili. Sjećam se i jedne vesela sitnice. Bila je neka kavanica kod dućana Voltolini na Splitskoj obali. Sjeli mi i naručili neko slatko piće što se nazivalo punč. Čovjek koji nas je služio nosio je bijelu dugu pregaču i imao velike crne brkove da ih je mogao za uši zavrnut. Njemu smo izgledali neki »neobični« momci, pa me zapita odakle sam. Ja mu vragoljasto odgovorim, da sam ja o dakle je moj prijatelj. Nato on opet zapita mog prijatelja odakle je on. A ja opet da je on odakle sam ja. On nas je, jadnik, bedasto — ozbiljno promatrao, a nas dvojica jedva se svladali, a da ne prasnemo u smijeh. Radi ove šale ostali smo i dalje njegovi česti mušterije s njegovim punčom.

Još jedna o onoj poznatoj, kako su mornari slabi plivači. Luka i ja često smo išli čamcem kupati se na ušće rijeke Cetine, gdje je bila miješana slatka i slana voda. Jedne nedjelje pračkali se mi na ušću rijeke i nijesmo opazili, da nas struja vodi na dublje. Luka je bio iznimno dobar plivač i on je otplivao do čamca, ali ja mu u plivanju nijesam bio par. Želio sam da se malo odmorim i nogama sam pokušao da stanem na dno. Ali kad sam dotaknuo pijesak ovaj stade pod mojim nogama izmicati i ja skliznuo kao olovo u veću dubinu. Sreća je bila, da sam navrijeme zatvorio usta, da ne nastane, da se tako izrazim, prodor vode. Ja sam upotrebio svu snagu, da dođem na površinu, što mi je i uspjelo. Kolikogod može izgledati smiješno, ali mi se činilo, da mi je došao kraj. Bio sam više prestrašen nego umoran. To je sve trajalo malo vremena i kad sam došao na površinu vidio sam nedaleko od sebe neki debeli stup zaboden u more, znak parobrodima da se drže daleko od pličine. Zaplivah do stupa i čvrsto ga zagrlih kao da bih rođenu majku grlio. Tek odna pogledah za Lukom i vidjeh gdje Luka vesla svom snagom prema meni. Kad sam se onako iscrpljen podigao u čamac, Luka mi reče, da je na čas mislio, da sam se utopio ili da me morski pas progutao! Nikad se više nijesmo išli kupati na to mjesto, a i osjećao sam da bi i mornari mogli malo bolje učiti plivati.

Kad je brod konačno bio uređen, mi preuzesmo svoju staru prugu. Odmah smo imali puno putnika iz Omiša i iz Splita, a osim toga još iz Splita uvijek dosta tereta, pa često na palubi ne bi bilo mjesta za putnike »trećeg razreda«. Stvari su za braću Ivanišević išle dobro, jer omiški parobrod »Juraj Šubić« nije vozio, pošto je bio na popravku u Rijeci. Mi smo imali vražjeg posla. Brodovlasnici su masno zarađivali, ali je naša plaća ostala ista kao i prije, premda je sve bilo poskupilo. Hrane još nije oskudijevalo, ali se naskoro organizirala aprovizacija gdje se primala glavna krana, kao mast, brašno, šećer i neke druge stvari. Budući da je parobrod »Knez« pripadao Poljičkoj općini, mi nijesmo mogli dobiti hranu od Omiške općine, već smo je morali tegliti od mjesta raspodjele u Poljičkoj općini. Uvijek bi išli u dvojicu i na ramenima nosili vreće hrane. Raspodjela hrane u Poljicima preko rijeke Cetine bila je u rukama don Frane Ivaniševića. To nije bilo ništa neobično da je to bilo u rukama župnika, koji su kroz cio rat u mnogim mjestima imali raspodjelu hrane.

Za neko vrijeme bio je na brodu za strojara Petar Šakić. On i kapetan Miće bili su stari prijatelji još od starog »Kneza«. Petar Šakić je bio vedar i veseo mladit. Uvijek je pjevao. Još i danas se sjećam njegove pjesme, — »Moj je dragi advokat, kupit će mi zlatan sat. A ja njemu dojke svoje nek ih ljubi sve do zore«. Nikad ga nijesam čuo reći grdnu riječ. Malo je ikad tražio neku podvorbu. Nije dugo ostao, ali je ostavio dobru uspomenu.

Kad je otišao u vojsku, na brod je došao za strojara Toni Pušić iz Supetra. On je poznavao mog brata Vicka, jer su zajedno učili strojarsku školu u Trstu. Bio je dobar čovjek kao i Šakić i nije tražio izvanredne usluge. Na brodu je bio dosta vremena, jer za vojsku nije bio sposoban budući je na jedno oko slabo vidio. On nije ni jeo na brodu. Mornari također. I tako sam ja kuhao za neko vrijeme samo za kapetana i za sebe.

Za objed bih kao po šabloni skuhaio mesa i čorbe, ali za večeru bih uvijek zapitao kapetana što želi. Kad ne bi naredio da kupim nadimljene (verzelane) suhe prasetine ili malih kobasica, tražio bi malo tikvica i dva tvrdo kuhana jaja. To su svi znali pa zafikavali: »Joz, kakva ti je tikvica i jaja«. Kapetan Miće nije bio od velikog apetita i nije bio izbirljiv. Cigara Porto Rico uvijek mu je bila u ustima. Za ručak samo čašu bevande, a u društvu čašicu rakije i ništa više. Malo ikad je popio rakiju sam, osim za veče zime ili kad bi pokisao. Ali bez kave nije mogao biti. Kad bi skuhaio slabu kavu, a to je bilo često, namrštio bi se i dobacio otrcanu izreku, »Piu chiaro ti vedo, piu spesso mi ricordo«. A gdje god bi mi i prebacio da ovo nije kava, već voda u kojoj sam dezvu oprao.

Kapetanu nije bilo po čuđi da mornari cijelu noć provode van broda. Ali to nije mogao spriječiti, jer je bilo teško dobiti mornare za »Kneza«; bio je rat i malo ljudi, mladi su bili u vojsci, a stariji potjerani da gone mazge. A opet na »Knezu« je plaća bila vrlo slaba. Međutim kad su se fronte na raznim granicama stabilizirale, više vojsci nije bilo potrebno starih ljudi koji su pratili mazge pune tereta do fronte, pa su ih vratili svojim kućama. Tad je kapetan Miće odmah doveo na brod svog brata Antona za noštroma, a susjeda Matiju Starčića za mornara. Veselilo nas je sada imati u društvu ljude koji su uvijek na brodu. Mato Starčić je bio dobar i miran čovjek i mene je smatrao kao da sam mu sin. Budući da on nije znao čitati ni pisati, ja sam mu uvijek čitao pismo iz doma kao i pisma koje bi primio od sina iz ratne mornarice. Imao je još jednog sina, nešto mlađeg od mene. I kako je Starčić imao lijepu barku u svojem selu Kučistu, sin bi mu uvijek pisao i molio da mu dopusti, da može staviti jedro na barku. Kako vidite lijepa obiteljska disciplina. Ta je molba trajala u pismima mnogo vremena, jer je sin osjećao da je narastao i da bi morao imati očevu dozvolu, da osim vesala može ploviti i na jedro. Napokon mu je otac dozvolio i ja mislim da je on bio najveseliji dječak u selu kad je dobio očevu dozvolu. Mora da se osjećao, da je u očima curica postao odrasli dečko. Mato Starčić je bio malen čovjek, ali čvrst. Nekoliko godina je bio u Americi. U Chicagu, gdje je na teškim fizičkim poslovima radio cvijet naše mladosti, da nešto zaradi i pomogne svojim kod kuće, zaposlio se i mladi Starčić. Bez znanja jezika, običaja i prilika, ne znajući ni čitati ni pisati! Bio je pravi nijemak, što se ono kaže, ali bistar kao svi naši ljudi. Radio je kod tvornice vagona Pullman Company. Tu je vršio razne najteže poslove i kroz dugi niz godina zašparao lijepu paricu. Donio je kući jedan veliki baul pun radnih kombinacija. Ti su kombinazoni imali više džepova razne veličine, a dugmeta od mjedi sa znakom tvornice. To je nama jako imponiralo. Imao je velike brkove, koje je njegovao i s kojima se ponosio. Nije nikad ništa trošio. Novac je čuvao, ali nije imao povjerenja u papirni novac; uvijek bi nastojao da sakupi što je moguće više srebrenih fjonara, kruna i šestica. Zaštedeni novac slao je svojim kući. Govorilo se, da je bio sakupio dvije potvice pune srebrenog novca. Naši stariji su običavali spremati samo srebreni i zlatni novac, a ne bi ga trošili ni u najvećoj potrebi. Sjećam se tako, kad je bila stigla vijest, da su se pojavili talijanski ratni brodovi na pučini Jadranskog mora. Narod se bio prestrašio i sve svoje dragocjenosti skrio na tajnim mjestima. Neki su po noći s fenjerima išli u brda da skrivaju. Ali srećom nije se ništa desilo, samo je ostala mučna uspomena.

Anton Dediol, noštromo, brat kapetana Miće bio je drugičiji čovjek. Smatrao se boljim od drugih, a bio je, bože moj, i brat zapovjednika. Samo me je jedan put udario nogom, inače se uvijek sa mnom šalio. Kad bi ja vršio obračune troškova za hranu u svojoj knjižici, a on bi slučajno prošao pokraj kuhinje, uvijek bi mi dobacio: »A ti Jozo, piši. Solad više na karotama, solad više na ribi,

solad više na mesu, tebi će Jozo konat izaći alavija«. On je bio stari mornar i vrlo je dobro znao da su i u njegovim mladim danima kapetani znali kako da se okoriste i na najmanjim malenkostima. Pod provom u logu za mornare bilo se nakotilo stjenica da je milina, pa smo u ljetno doba morali seliti na palubu i tu spavati bez štramaca. Noštromu Dediolu je ta noćna selidba bila dosadila i on odluču da uredi sebi kakav — takav ležaj ispod krme na mjestu gdje su se tende i konopi slagali. To se mjesto nazivalo rumbaj. Za stalno je ta riječ došla iz engleskoga jezika »rum-bay«. Štramac nije pod krmu odnio jer je u njemu bilo gnijezdo stjenica, ali svejedno, nakon malo vremena i tu se stjenice pojavile. Kapetan Miće se protivio noštromovom seljakanju, ali uzalud, jer ga njegov rođeni brat nije slušao. Ali nije bilo ni hvajde. Poštovane i uporne stjenice u kratko se raskočiše i osvojiše ne samo novu noštromovu odaju, nego zadoše i u pojaseve za spasavanje na kojima je noštromu Dediol spavao, a bome malo po malo se pojavile i u kabinama kapetana i strojara, i po cijelom salonu. I da se nešto želilo poduzeti protiv tih nametnika, nije se moglo, jer je brod bio od drva i kao stvoren za udobno gnijezdo stjenica. Kad se ove bestijice zabiju u komišturu drva, teško ih je istjerati. Barem je tako bilo u ono doba kad nije bilo DTT i drugih smrtonosnih sredstava. Sjećam se iz djetinjstva, tad u naše vode dolazili »trajetari« iz Račišća bacati gangu. Njihove gaete u kojima su lovili i spavali znale bi se u ljetno doba »napojiti« malim stjenicama. Kad ribari više ne bi mogli podnositi griskanje stjenica, »patrun« bi dao naredbu da se sve iznese iz »trajete« i da se ova potopi negdje na plićini. Međutim su se i poslije nekoliko dana podmorskog iskušanja hrabre stjenice znale opet pojaviti na brodu, tako su bile izdržljive, vrag ih odnio. Na parobrodu »Knez« je progon stjenica, čiji sam uštip ja na stotine puta osjetio, za uvijek završio kad se je moj »Knez« — raspao.

U to doba dobijem vijest, da mi je majka teško oboljela; svi su se bojali, da ne će preboljeti. Brat Vicko, koji je bio u Hidropianskoj stanici u Malom Lošinju, dobije dopust, da posjeti majku. Prošao je kroz Omiš na putu kući. Kad se parobrod »Lošinj« privezao uz gat odmah ga ugledam na palubi. Skočim do njega ali za čas nijesmo mogli smoći riječi, zaplelo nam obojici u grlu, jer smo obojica isto mislili i isto za majku osjećali. Nakon nekoliko dana primih pismo da i ja dođem kući. I ja drugog dana parobrodom »Jadro« za Trpanj, a iz Trpnja pješke do mog sela. Skakutao sam po kamenju kao kozlič i onako uzno-

jan i umoran ravno do drugog kata naše kuće u sobu majke, koja me bolna zagrlila i poljubila. Iznenadena reče: »Eto me i moj Benjamin došao vidjeti. Ah kako bih bila vesela, kad bih mogla vidjeti i Mata i Tonka«. Ali joj to nije bilo moguće, jer je Mato bio u australskoj vojsci, a Tonko također u Australiji, zatvoren u logoru u New South Walesu, gdje je bilo više od četiri hiljade Austrijanaca i Nijemaca, a među njima i mnogo naših. Kod kuće sam ostao nekoliko dana. Kad je došlo vrijeme odlaska nije mi bilo lako, jer sam osjećao da vidim i grlim majku po zadnji put. Tako s bolju u srcu i duši oprostih se. U Kučiću se združih drugim pomorcem, mojim znancom, koji je bio na dopustu. Bio je to Kaštropil, zaposlen kao kuhar na jednom brodu, privezanom u Skradinu. Nazivali su ga »kalandraka«, jer se govorilo, da mu je to bila najmilija hrana. U Korčuli smo čekali parobrod »Dubrovnik«. Kako sam bio bez novca umolim kapetana Šrlu Krunajevića da mi dopusti ići do Splita besplatno. Kapetan privoli i preporuču jednome oficiru, da me ne diraju. Bilo je kišno vrijeme i nas dvojica smo sjedili u čošku na krmu u slučaju da nas podmornica torpedira, jer su tu bili i pojasevi za spasavanje. Nakon dolaska u Split i skromne večere potražismo sobu za prenočište. Bila je to mala i prosta sobica, ali su postelja i rublje izgledali čisto. Rano odosmo spavati, jer se moj drug imao ustati rano da prosljedi željeznicom u Šibenik. Odmah smo zaspali, ali naše spavanje nije bilo dugo, jer nas uskoro probudi masovni sastanak stjenica. Iznenadeni ovim neugodnim posjetom, sjedosmo oboje na krevet i smislimo ti plan šta sad da radimo. Spremismo žigice na kutiji žigica, da budemo mogli hitro užeci i vidjeti vilinski sastanak kad se ovi mali vragovi pojave na našem tijelu. To smo dosta čekali. Pritajili smo se kao da spavamo, i poslije dugog čekanja počela je operacija Cícero. Hitro smo užegli nekoliko žigica. Nijesmo ni slutiti mogli da nas toliko krdo može tako bezobzirno napasti. A još je čudnovatije bilo, da su onako brzo šmugli, kad smo ih otkrili. Nije nam bilo koristi ići spavati, jer smo znali da će se opet pojaviti. Odlučismo da svijeca ostane goriti. Izgleda, da je ova zamka uspjela, jer smo dosta mirno sproveli cijelu ostalu noć. Dakako stjenice nijesu bile ništa nova za nas. Malo je bilo mornarskih kuća u kojima ove nijesu bile udomačene. Naša je kuća bila mornarska kuća za dvije ili više stotina godina, pa su ih naši stari pomorci dovodili u svojim škrinjama, u svom rublju i u svojim štramicama. Moja je majka bila vrlo čista, ali je veliku muku mučila u ljetno vrijeme, da se riješi tih nametnika.